STUDIA I MATERIAŁY

DOI: 10.18276/sip.2017.50/2-10

Ireneusz Pszczółka*

Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. K. Pułaskiego w Radomiu

ZNACZENIE ZMIAN STRUKTURY KOSZYKA WALUTOWEGO SPECJALNYCH PRAW CIĄGNIENIA DLA ICH POZYCJI W MIĘDZYNARODOWYM SYSTEMIE MONETARNYM

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest ocena wpływu rozszerzenia koszyka Specjalnych Praw Ciągnięcia (SDR) na ich wykorzystanie jako waluty rezerwowej. Szczególny nacisk kładzie się na charakterystykę poszczególnych alokacji SDR oraz zmiany struktury koszyka zarówno w ujęciu procentowym, jak i ilościowym. Podstawowe metody badawcze wykorzystane w artykule to studia literatury światowej oraz analiza danych statystycznych. Podstawowymi źródłami danych statystycznych są publikacje Międzynarodowego Funduszu Walutowego.

Słowa kluczowe: rezerwy dewizowe, międzynarodowy system monetarny, Specjalne Prawa Ciągnięcia, waluty międzynarodowe

Wprowadzenie

Międzynarodowy System Monetarny (MSM) to zespół zasad funkcjonowania sfery monetarnej i kursu walutowego, za pomocą których regulowane są współzależności między wszystkimi otwartymi gospodarkami. MSM, oprócz systemu kursowego i mechanizmu przywracania równowagi w bilansie płatniczym, obejmuje

* Adres e-mail: i.pszczolka@uthrad.pl

również mechanizm tworzenia pieniądza międzynarodowego. Oznacza to, że współczesny MSM nie może funkcjonować bez istnienia walut międzynarodowych. Odpowiedzią na tę potrzebę było wprowadzenie w 1969 roku przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW) SDR (*Special Drawing Right* – Specjalne Prawa Ciągnienia). W zamierzeniu SDR stworzono jako sztuczną walutę rezerwową wypełniającą funkcje waluty międzynarodowej w sektorze publicznym. SDR są jednostką rozrachunkową MFW i stanowią punkt odniesienia w rozliczaniach organizacji międzynarodowych. Nie pełnią one jednak funkcji pieniądza w sektorze prywatnym.

Konieczność wprowadzenia waluty, która mogła być składnikiem rezerw walutowych, wynikała z ograniczeń w możliwości zwiększenia produkcji złota oraz ze wzrostu ryzyka wynikającego z pogłębiania się deficytu bilansu płatniczego Stanów Zjednoczonych, który to był podstawą zwiększania rezerw dolarowych (Latoszek, Proczek, 2006, s. 184). SDR miały więc uzupełniać inne składniki rezerw walutowych. Parytet kruszcowy SDR został ustalony na poziomie równym ówczesnemu parytetowi dolara amerykańskiego. Członkowie MFW zgodzili się akceptować SDR do rozliczenia sald na swoich rachunkach, podobnie jak kiedyś akceptowali złoto. Wyjściowo przyjęto zasadę, że SDR mogły być używane do nabycia walut tylko w celu redukcji deficytu bilansu płatniczego, a w żadnym wypadku dla zmiany struktury posiadanych rezerw (Pszczółka, 2011), jednak druga poprawka do statutu MFW z kwietnia 1978 roku wprowadziła formalną zgodę na wykorzystanie SDR jako podstawowego składnika rezerw walutowych. Pomimo tej zgody, SDR są najbardziej niedocenionym instrumentem współczesnego MSM (Erten, Ocampo, 2012). Kiedy były tworzone, intencją było, aby stanowiły jeden z najważniejszych składników rezerw walutowych na świecie. W latach 1970–1972 SDR stanowiły 8% rezerw walutowych (nie uwzględniając złota), ale w kolejnych latach ich znaczenie systematycznie malało.

Postępująca globalizacja i dynamiczny wzrost wartości międzynarodowych transakcji finansowych przyczyniły się do zwiększenia się popytu na rezerwy walutowe, szczególnie w ostatnich dwóch dekadach. Było to głównie związane z utrzymującą się globalną nierównowagą rachunków bieżących, wynikającą z ogromnego deficytu w rachunku bieżącym Stanów Zjednoczonych oraz nadwyżki w wielu krajach, szczególnie z Azji. Wartość rezerw walutowych w okresie 1999–2016 wzrosła z 1783 mld USD do ponad 11 000 mld USD. Wzrost ten widoczny był przede wszystkim w wartości rezerw krajów azjatyckich i innych gospodarek wschodzą-

cych (IMF, 2016). Właśnie ze strony tych krajów coraz częściej formułowane są opinie o konieczności przywrócenia znaczenia SDR w MSM, wskazujące, że tak dynamiczne zmiany rezerw wymagają systemowego wsparcia stabilności wartości i procesu kreacji aktywów rezerwowych na świecie.

Wsparciem dla SDR stało się włączenie juana do koszyka walutowego. Jest to konsekwencja wzrostu znaczenia Chin na arenie międzynarodowej oraz odpowiedniej polityki Ludowego Banku Chin (LBCh), wspierającej wzrost znaczenia chińskiej waluty w ujęciu międzynarodowym. Dodatkowo MFW rozpoczął od 1 października 2016 roku uwzględnianie juana w statystykach struktury światowych rezerw walutowych.

1. Struktura SDR i jego alokacje

Wartość SDR ustalana jest na podstawie koszyka walut, który może być aktualizowany co 5 lat, w zależności od znaczenia poszczególnych walut w światowym handlu. W latach 1974–1980 wartość SDR opierała się na koszyku 16 walut. Od 1981 roku w koszyku znalazły się: jen, dolar amerykański, funt brytyjski, frank francuski oraz marka niemiecka, natomiast od momentu wprowadzenia euro, marka niemiecka i frank francuski zostały zastąpione wspólną walutą europejską. Struktura ta utrzymywana była niezmiennie do 2016 roku, kiedy to zdecydowano się rozszerzyć koszyk o juana. Starania Chin o uwzględnienie juana w koszyku SDR spowodowały, że już przy cyklicznej rewizji w 2010 roku rozważano dołączenie chińskiej waluty. Wtedy jednak juan nie spełnił jeszcze kryteriów branych pod uwagę przez MFW (Wu, 2016).

Tabela 1. Koszyk walut wchodzących w skład SDR w latach 2001–2020

Waluta	Ilość waluty w latach 2001-2005	Ilość waluty w latach 2006-2010	Ilość waluty w latach 2011-2015	Ilość waluty w latach 2016-2020
Euro	0,427	0,41	0,423	0,3867
Jen	20,9	18,40	12,1	11,9
Funt brytyjski	0,0971	0,0903	0,111	0,0859
Dolar amerykański	0,587	0,6320	0,66	0,5825
Juan	–	–	–	1,0174

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych ze strony internetowej MFW.

Udział każdej waluty w koszyku SDR stanowi jej faktyczną ilość przypadającą na jedną jednostkę SDR. W latach 2016–2020 będzie to 38 eurocentów, 11,9 jenów, 8 pensów brytyjskich, 58 centów amerykańskich oraz 1,01 juana. W porównaniu do lat 2011–2015, ze względu na włączenie do koszyka chińskiej waluty, zmniejszył się udział wszystkich walut. W najmniejszym stopniu zmiana ta dotyczy dolara amerykańskiego (tab. 1).

W ujęciu procentowym wciąż widoczna jest dominacja waluty amerykańskiej. W latach 2001–2016 udział dolara wahał się w przedziale od 39,4 do 45,52%. W tym okresie drugą najważniejszą walutą było euro. Udział wspólnej waluty europejskiej kształtował się w przedziale od 30,28 do 37,4%. W momencie włączenia juana do koszyka jego udział wyniósł 10,92% (tab. 2).

Tabela 2. Zmiana udziału walut w koszyku SDR w latach 2001–2016 (%)

Waluta	2001	2005	2010	2016
Dolar amerykański	45,52	39,4	41,9	41,73
Euro	30,28	35,6	37,4	30,93
Jen	12,89	12,9	9,4	8,33
Funt brytyjski	11,31	12,1	11,3	8,09
Juan	–	–	–	10,92

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych ze strony internetowej MFW.

A. Bénassy-Quéré i D. Capelle (2012, s. 18) prognozują, że udział juana w SDR będzie systematycznie rósł. W zależności od przyjętego scenariusza, w 2030 roku powinien wynieść od 21,3 do 27,6%, a w 2050 roku – od 29,9 do 43,5%. W tym czasie udział dolara amerykańskiego może wahać się odpowiednio w przedziale 30,9–36,7% i 23,2–35%. Wartości te zostały oszacowane przez autorów na podstawie prognoz zmian czynników branych pod uwagę przy zmianie składu koszyka SDR przez MFW. Autorzy dopuszczają możliwość, że w 2050 roku juan będzie główną walutą tego koszyka.

Pierwsza główna alokacja SDR miała miejsce w latach 1970–1972 i wyniosła w sumie 9,3 mld jednostek. Miało to wpływ na płynność w światowym systemie pieniężnym, ale nie przyniosło zmiany struktury walutowej rezerw. Przydział SDR dla krajów należących do MFW odbywał się proporcjonalnie do wartości kwot wnoszonych przez nie do MFW. Kolejna główna alokacja przeprowadzona została w la-

tach 1979–1981. Decyzja o jej wprowadzeniu była wynikiem kryzysu energetycznego i pozwoliła zwiększyć rezerwy o 12,1 mld SDR (tab. 3). Żadna z tych alokacji nie spowodowała znacznego wzrostu znaczenia SDR jako waluty rezerwowej i nie doprowadziła do stabilizacji systemu opartego głównie na dolarze amerykańskim. W konsekwencji następował proces marginalizacji roli SDR wzmocniony spadkiem znaczenia MFW. F. Hirsch (1973) jako sposób na zatrzymanie postępującej degradacji SDR zaproponował m.in. regularną roczną alokację oraz specjalną alokację dla Banku Światowego, którą mógłby wykorzystać dla pomocy krajom rozwijającym się. O podaży SDR decydują jednak kraje członkowskie MFW, a pomysł nie spotkał się z poparciem politycznym, szczególnie ze strony Stanów Zjednoczonych.

Na początku lat osiemdziesiątych XX wieku w MFW problem rezerw niezbędnych do finansowania deficytów bilansów płatniczych przestał być dyskutowany (Clark, Polak, 2002, s. 6). Mogło to wynikać z pojawienia się alternatywy dla rezerw dolarowych w postaci rezerw w jenie oraz marce niemieckiej. Ponownie o zwiększeniu znaczenia SDR w celu dywersyfikacji rezerw walutowych dyskutowano w drugiej połowie lat osiemdziesiątych XX wieku. Było to wynikiem znacznej deprecjacji kursu dolara amerykańskiego. Uznano, że zbytne wahania kursu waluty amerykańskiej wpływają na znaczące zmiany wartości rezerw walutowych na świecie (Medeiros, Nocera, 1998, s. 4). Nie zdecydowano się jednak na przeprowadzenie nowej alokacji SDR.

Tabela 3. Alokacje SDR w okresie 1970–2009

Alokacja	Wartość alokacji SDR (mld)
Pierwsza główna alokacja – 1970–1972	9,3
Druga główna alokacja – 1979–1981	12,1
Trzecia główna alokacja – 28 sierpnia 2009	161,2
Specjalna jednorazowa alokacja – 9 września 2009	21,5
Suma	204,0

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych ze strony internetowej MFW.

Trzecia główna alokacja przeprowadzona została dopiero w sierpniu 2009 roku i pozwoliła zwiększyć płynność o 161,2 mld SDR (tab. 3). Decyzję podjęto w odpowiedzi na propozycję krajów należących do G-20 oraz Międzynarodowego Komitetu Monetarnego i Finansowego MFW, która pojawiła się po spotkaniu w Lon-

dynie w kwietniu 2009 roku. Było to działanie podjęte w celu stabilizacji płynności, która w światowym systemie finansowym została zachwiana w wyniku wystąpienia globalnego kryzysu finansowego w latach 2008–2009. W wyniku trzeciej głównej alokacji nastąpiła zmiana pozycji wśród państw, którym MFW przyznał największą ilość jednostek SDR. Dominującą pozycję nadal zajmowały Stany Zjednoczone, jednak na dalszych pozycjach nastąpiły już zmiany. Warto zwrócić uwagę na wzrost udziału Chin po trzeciej alokacji (tab. 4).

Tabela 4. Wartość alokacji SDR w dwudziestu krajach członkowskich MFW o najwyższej alokacji (powyżej 2 mld SDR) (mln SDR)

	Wartość skumulowana po pierwszej i drugiej głównej alokacji	Wartość trzeciej głównej alokacji	Wartość pierwszej specjalnej alokacji	Suma alokacji SDR (9.09.2009)
Stany Zjednoczone	4899	27539	2877	35315
Japonia	891	9868	1524	12284
Niemcy	1210	9643	1205	12059
Wielka Brytania	1913	7960	206	10134
Francja	1079	7960	1093	10134
Chiny	236	5997	755	6989
Arabia Saudyjska	195	5178	1308	6682
Włochy	702	5230	643	6576
Kanada	779	4721	487	5988
Rosja	0	4407	1264	5671
Holandia	530	3826	479	4836
Indie	681	3082	214	3978
Szwajcaria	0	2563	724	3288
Australia	470	2399	213	3083
Brazylia	358	2250	277	2887
Pozostałe kraje (171)	7490	58561	8183	74166
Suma 186 krajów	21433	161184	21452	204070

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych ze strony internetowej MFW.

Realizacja alokacji specjalnej została znacząco rozciągnięta w czasie. Propozycja jej przeprowadzenia pojawiła się już w 1997 roku. W ramach czwartej poprawki do statutu MFW z 23 września 1997 roku miał nastąpić specjalny przydział SDR bez zachowywania zasady proporcjonalności. Wartość tej alokacji wyniosła 21,5 mld SDR. Jej celem miało być zrównanie sytuacji wszystkich krajów członkowskich.

Warunkiem wejścia w życie tej poprawki było zaakceptowanie jej przez Radę Gubernatorów MFW większością 85% głosów. Przez kolejne lata nie udało się uzyskać wymaganej większości. W 2005 roku uzyskano 77,3% głosów, brakowało jednak zgody Stanów Zjednoczonych (17,1% głosów) (Latoszek, Proczek, 2006, s. 188). Pozytywna decyzja Amerykanów zapadła dopiero 5 sierpnia 2009 roku. W konsekwencji czwarta poprawka weszła w życie 10 sierpnia 2009 roku, a 9 września tegoż roku, w ramach specjalnej alokacji, wyemitowano 21,5 mld SDR (tab. 3).

Przedstawiciele krajów G20 uznali, że trzecia alokacja oraz alokacja specjalna wystarczą dla dostarczenia płynności niezbędnej do sfinansowania zewnętrznej nierównowagi, pozwolą odbudować znaczenie SDR i przywrócą MFW rolę centralnej instytucji MSM. Rozmiar ostatniej alokacji okazał się jednak zbyt mały w stosunku do rozmiaru zewnętrznej nierównowagi. Nowa alokacja nie pozwoliła znacząco poprawić pozycji krajom o dużych deficytach (Alessandrini, Fratianni, 2009, s. 16–17).

2. Motywy wprowadzenia juana do koszyka SDR

Wspomniany kryzys finansowy oraz systematyczny wzrost znaczenia Chin na arenie międzynarodowej spowodowały rozpoczęcie reformy międzynarodowego systemu monetarnego, która ma prowadzić do zwiększenia wielostronności tego układu. Efektem tych działań może być także wzrost znaczenia SDR (Alessandrini, Presbitero, 2012). Prezes LBCh Zhou Xiaochuan jeszcze w 2009 roku potwierdził, że Chiny w średnim terminie nie mają ambicji, aby juan stał się najważniejszą walutą światową, ale systematycznie będą dążyć do zwiększenia dywersyfikacji swoich rezerw walutowych, odchodząc częściowo od dolara amerykańskiego, będą wspierać także pomysły utworzenia światowej waluty, np. na bazie SDR (Alessandrini, Presbitero, 2012, s. 140). Ważne też, aby waluta ta, oprócz funkcji waluty rezerwowej, pełniła funkcje waluty odniesienia oraz waluty transakcyjnej i inwestycyjnej. Zhou Xiaochuan uważa, że dzisiejszy system cierpi na „wrodzona słabość” (*inherent weakness*) ze względu na wykorzystanie walut krajowych jako międzynarodowych walut rezerwowych. Uważa, że najlepiej byłoby wprowadzić międzynarodową walutę rezerwową, która nie byłaby związana tylko z jednym krajem i pozostawałaby stabilna w długim okresie. Jest to zgodne z tzw. dylematem Triffin’a (Triffin, 1961), który jest nadal aktualny. W wyniku wystąpienia kryzysu finansowego w latach 2008–2009 System Rezerwy Federalnej musiał zmierzyć się z istotnym konfliktem,

jakim jest z jednej strony prowadzenie bardzo ekspansywnej polityki pieniężnej w celu wsparcia wzrostu gospodarczego, a z drugiej – utrzymanie stabilnego dolara jako waluty międzynarodowej.

Stanowisko Chin w kręgu ekonomistów jest oceniane bardzo niejednoznacznie. P. Krugman uważa, że jest to pomysł, który ma uratować Chiny przed konsekwencjami własnych błędów inwestycyjnych (Mirandola, 2012, s. 536–537). Z drugiej strony J. Stiglitz uznał upowszechnienie SDR jako wykonalne, nieinflacyjne i relatywnie łatwe do wdrożenia, a R. Mundell postulował wyemitować bilion nowych SDR (bądź o wartości 8% światowego handlu) jako sposób rozwiązania globalnego ograniczenia płynności, który doprowadził do kryzysu z 2008 roku (Bordo, James, 2011, s. 4).

Wzrost znaczenia juana w SDR daje także nadzieję dla gospodarek rozwijających się. Obecnie kraje te ze względu na potrzeby gromadzenia rezerw walutowych zmuszane są do transferu swoich zasobów do krajów będących emitentami walut rezerwowych. Ta niesprawiedliwość została jeszcze powiększona w ostatnich dekadach poprzez liberalizację przepływu kapitału i funkcjonowania rynków finansowych oraz znaczną cykliczność przepływu kapitału w stronę gospodarek rozwijających się. Powoduje to konieczność akumulacji rezerw przez te kraje dla zabezpieczenia się przed ewentualnymi negatywnymi skutkami skokowego odpływu kapitału (Erten, Ocampo, 2012, s. 3).

Istotą SDR jest stabilność realnej wartości oraz kursu walutowego wynikająca z koszykowej konstrukcji tej waluty (Coats 1989, s. 16). Rozszerzenie struktury koszyka wspiera te cechy, gdyż jego obecna struktura lepiej odpowiada układowi sił w wymianie międzynarodowej. Dodatkowo stabilność tę mogą poprawić wspierane przez Chiny pomysły wprowadzenia do koszyka różnych klas aktywów. Jednym z nich jest koncepcja „twardych” SDR (*hard SDR*), które byłyby oparte nie tylko o waluty krajowe, ale także o złoto stanowiące przynajmniej 20% koszyka (Saidi, Scacciavillani, 2010, s. 13).

Włączenie juana do SDR wzmocni prawo SDR do bycia ważną walutą rezerwową, szczególnie w kontekście znaczenia Chin w światowej gospodarce oraz roli LBCh jako istotnego podmiotu dostarczającego płynność innym bankom centralnym. Pozytywnym efektem będzie także zmniejszenie zmienności kursu juana wobec SDR, jednak ostateczna stabilność SDR będzie uzależniona także od dalszej polityki kursowej LBCh. Dodatkowo, włączenie Chin do SDR spowoduje, że kraj ten będzie odpowiedzialny za funkcjonowanie międzynarodowego systemu monetarnego, szczegól-

ne w kontekście budowy sieci bezpieczeństwa finansowego, oraz zachęci Chiny do szybszych zmian w zakresie reżimu kursowego juana (Bénassy-Quéré, Capelle, 2012, s. 4–5). Okoliczności te powinny wzmocnić międzynarodową współpracę walutową.

Podsumowanie

Potencjał SDR, pomimo długiego stażu w międzynarodowym systemie monetarnym, wciąż jest niewykorzystywany, a prawdziwa reforma międzynarodowego systemu monetarnego jest faktycznie uniemożliwiana przez Stany Zjednoczone, które wspierają znaczenie dolara amerykańskiego. Należy podkreślić jednak, że poprzez włączenie juana do koszyka SDR pozyskały one w LBCh bardzo silnego sprzymierzeńca i wciąż mogą stać się istotnym elementem rezerw walutowych na świecie. Kilukrotnie podejmowano nieudane próby odbudowania znaczenia SDR jako głównego składnika rezerw walutowych. Obecnie sytuacja wygląda odmiennie. Pojawienie się w koszyku juana należy potraktować jako początek procesu wzmacniania pozycji gospodarek wschodzących w MSM, a w konsekwencji także ich większego wpływu na decyzje dotyczące przyszłości SDR. Należy jednak podkreślić, że dalszy wpływ Chin na zmiany znaczenia SDR będzie możliwy tylko w przypadku wzrostu znaczenia tego kraju na forum MFW oraz wprowadzenia pełnej swobody przepływu kapitału i pełnej wymienialności juana.

Literatura

- Alessandrini, P., Fratianni, M. (2009). *International Monies, Special Drawing Rights, and Supernational Money*. WP 2009-03. Indiana University, Kelley School of Business.
- Alessandrini, P., Presbitero, A.F. (2012). Low-Income Countries and an SDR-based International Monetary System. *Open Economies Review*, 23.
- Bénassy-Quéré, A., Capelle, D. (2012). *On the Inclusion of the Chinese Renminbi in the SDR Basket*. CESIFO WP No. 3989, November.
- Bordo, M. D., James, H. (2011). *Reserves and Baskets*. NBER WP17492, October.
- Clark, P.B., Polak, J.J. (2002). *International Liquidity and the Role of the SDR in the International Monetary System*. IMF WP 02/217. Washington, December.
- Coats, W.L. (1989). *In Search of a Monetary Anchor: A "New" Monetary Standard*. IMF WP 89/82. Washington, October.

- Erten, B., Ocampo, J.A. (2012). *Building a Stable and Equitable Global Monetary System*. DESA WP No 118.
- Hirsh, F. (1973). *An SDR standard: Impetus, Elements, and Impediments*. Princeton: International Finance Section, Department of Economics, Princeton University.
- IMF (2016). *Currency Composition of Official Foreign Exchange Reserves (COFER)*.
- Latoszek, E., Proczek, M. (2006). *Organizacje międzynarodowe we współczesnym świecie*. Warszawa: Elipsa.
- Medeiros, C., Nocera, S. (1998). *The Potential Role of the SDR in Diversified Currency Portfolios of Central Banks*. IMF WP 88/81. Washington, August.
- Mirandola, C.M.S. (2011). Solving Global Financial Imbalances: A Plan for a World Financial Authority. *Northwestern Journal of International Law & Business*, 31.
- Pszczółka, I. (2011). *Współczesne waluty międzynarodowe*. Warszawa: CeDeWu.
- Saidi, N., Scacciavillani, F. (2010). *The Role of Gold in the New Financial Architecture*. DIFC Economic Note No 13.
- Triffin, R. (1961). *Gold and the Dollar Crisis – The Future of Convertibility*. New Haven: Yale University Press.
- Wu, Ch. (2016) *Global Economic Governance in the Wake of Asian Infrastructure Investment Bank: Is China Remaking Bretton Woods?* Pobrane z: <http://ssrn.com/abstract=2850441>.

BROADENING OF THE SDR BASKET AND ITS IMPACT ON THE SDR'S POSITION IN INTERNATIONAL MONETARY SYSTEM

Abstract

The aim of the paper is to analyse the impact of enlargement SDR basket to their use as a reserve currency. Particular emphasis is put on the characteristics of the individual allocation of SDRs as well as changes in basket currency structure, both in percentage terms and quantity. The paper is based on the international literature and statistical data. The main sources of necessary data were taken from publications delivered by International Monetary Fund.

Keywords: foreign exchange reserves, international monetary system, Special Drawing Rights, international currencies

JEL codes: E58, F32, F33